

**Achterhoek
Smart, Samen
& Circulair**

ToekomstKrant Achterhoek

“Meer dan ooit in verbinding met actieve, betrokken inwoners”

In gesprek met Foppe Atema, voorzitter Achterhoek2020.

Achterhoek2020 – wat is dat nog maar weer?

“De beweging Achterhoek 2020 is tien jaar geleden ontstaan vanuit de overtuiging dat alleen samenwerken ons verder zou brengen: ondernemers, onderwijs, woningcorporaties, zorginstellingen, inwoners en de overheid sloegen daarom de handen ineen. Samen hebben we plannen gemaakt met de Achterhoek Agenda2020. Daarmee is een stroom aan initiatieven en projecten gereïaliseerd om de regio te versterken en inwoners een fijne leefomgeving te bieden.”

Wat voor projecten zijn dat?

“Door Achterhoek2020 is AGEM er gekomen, profileren we ons landelijk als SmartHub Achterhoek: dé stage- en afstudeerregio met innovatieve topbedrijven, werken (technisch) onderwijs en bedrijfsleven uitstekend samen, pakken we de leegstand aan en werken we aan een evenwichtige huizenmarkt. Verder zetten we ons in voor de verbetering van de N18, dubbelspoor en het glasvezelnetwerk en zijn we volop aan het verduurzamen. Bovendien zijn we door Achterhoek2020 uitstekend in beeld gekomen in Den Haag en bij de provincie. Dat levert ons waardevolle steun op. We hebben dit aan onszelf te danken: Achterhoekers bedenken zelf nieuwe oplossingen en gaan daarmee aan de slag. En heel belangrijk: ze doen dat samen met anderen.”

Waarom een Achterhoekse ToekomstToer?

“Er zijn ontzettend veel goede initiatieven in de Achterhoek die bijdragen aan de toekomst. Door de Toer hebben deze initiatieven een podium gekregen en is nieuwe inspiratie opgedaan. We merken dat inwoners veel belangstelling hebben om samen naar de toekomst te kijken; ze willen er graag mee aan de slag. Tijdens de Toer hebben we meer dan ooit de verbinding gemaakt met de actieve, betrokken inwoner en waardevolle contacten gelegd. Dat levert weer nieuwe creatieve en innovatieve projecten op.”

De ToekomstToer is afgelopen. Wat nu?

“Met de input van de Toer gaan we een Toekomstagenda 2030 maken. Een vervolg op de Agenda2020, met veel aandacht voor werk, talent, wonen, zorg, bereikbaarheid, energie, agro en circulaire economie. Met nieuwe projecten en nieuwe contacten. Uiteraard blijven we investeren om die warm te houden. Denk aan de jonge Achterhoekse talenten die in de Randstad werken; we blijven hen opzoeken! Samen met de provincie bouwen we verder aan onze toekomst. Ik overhandig deze ToekomstKrant dan ook namens alle actieve Achterhoekers met trots aan mevrouw Bea Schouten, gedeputeerde van de provincie Gelderland en aan de heer Mark Boumans, voorzitter van Regio Achterhoek.”

Achterhoekse ToekomstToer: op weg naar de Achterhoek van morgen

Houdt de toekomst van onze regio u bezig? Lees in deze krant alles over de opbrengst van de Achterhoekse ToekomstToer, een expeditie van oktober 2017 tot maart 2018.

Acht keer reisde een volle bus nieuwsgierige en actieve Achterhoekers naar toekomstgerichte projecten in de regio rond de thema's Economie & talent, Wonen &

zorg, Mobiliteit & vervoer en Energie & agro. Ze bezochten vernieuwende bedrijven, creatieve organisaties en particuliere initiatieven van Aalten tot Zieuwent, van Agrarisch tot Zorg. Meer dan 300 streekgenoten gingen mee. Vol inspiratie kunnen we op weg naar de Achterhoek van morgen!

ECHT aan de slag, ECHT Achterhoek

Met de Achterhoekse ToekomstToer wilden we inspiratie tanken voor de Achterhoekse Toekomstagenda tot 2030.

Dat is gelukt! We bekeken projecten en spraken ter plekke met mensen die eraan werken. Zo zagen we van heel dichtbij wat er leeft in de praktijk van alle dag. Wat loopt goed, waar knelt het? Wat zijn de succesfactoren? Wat kan de overheid

doen? Lees hier verderop meer over. Tijdens de reizen viel op hoe hard Achterhoekers al aan de toekomst werken. We lopen voorop, of het nu gaat om

innovatieve bedrijven, nieuwe woonvormen, vervoer op maat of slimme oplossingen voor agrarische bedrijven. We werden geraakt door de enorme inzet van bewoners, ondernemers en vrijwilligers bij het aanpakken van vraagstukken in hun wijk of dorp. Achterhoekers steken ECHT de handen uit de mouwen. En ze vertellen er graag over.

Bedankt voor jullie inzet!

Tijdens de Toer kwamen de begrippen 'smart, samen en circulair' telkens terug. Wat ons betreft de drie gouden principes voor de Achterhoek van morgen. Maar wat gaat er achter deze termen schuil?

1 Smart De Engelse term 'smart' betekent in feite 'slim' in de zin van 'intelligent'. Maar dan wel een bepaald soort slimheid,

Smart, samen en circulair: drie 'gouden' principes

namelijk het handig gebruik maken van moderne technologieën om nieuwe oplossingen te vinden. Denk aan 'smart werken', waar digitale technologie op de werkvloer ervoor zorgt dat de efficiëntie, flexibiliteit of kwaliteit van het werk verbetert.

2 Samen Samenwerken zit in het Achterhoekse DNA. Het blijft in onze tijd net zo hard nodig als toen onze voorouders ploeterden voor hun bestaan op de schrale zandgronden van de regio. Inwoners, ondernemers, overheid en maatschap-

pelijke organisaties vullen elkaar perfect aan en bereken samen veel meer dan op eigen kracht.

3 Circulair Het woord 'circulair' verwijst naar het idee van een kringloop: in de circulaire economie denken ondernemers bij ontwerp en productie al na over hergebruik van grondstoffen, restproducten en warmte. Afval bestaat dan in feite niet meer. Net zoals in een kringloopwinkel ('weggooien is zonde, gun je spullen een tweede ronde'), maar dan een stapje verder.

Megatrends: ontwikkelingen op lange termijn

Robotmonteurs, 3D-printexperts, droneregelers, big data-analisten. Zomaar enkele beroepen waar in de toekomst vraag naar komt. Voor die banen bestaan nu nog nauwelijks vacatures. Dat hoort bij een economie die snel verandert door globalisering en technologische ontwikkeling. Van werkne-

mers vergt dat flink wat flexibiliteit – ze moeten continu bijblijven en bereid zijn naar een andere sector over te stappen. Een 'baan voor het leven' bestaat straks niet meer.

De voordelen van 'steeds digitaal'

Mensen die graag werken met hun hoofd en handen gaan een rooskleurige toekomst tegemoet, zeker als ze beschikken over goede digitale vaardigheden. Want digitalisering en alles wat ons op dat vlak nog te wachten staat (robots, virtual reality, kunstmatige intelligentie) maakt dat productie steeds intelligenter wordt. Fabrieken kunnen sneller, schoner en volledig op maat produceren. Door de afhankelijkheid van die technologie zal de invloed van grote tech-bedrijven als Google groeien. Voor repeterend werk wordt steeds vaker een robot ingezet. Maar door die robotisering wordt het voor ondernemers weer lonend om werk naar de regio terug te halen ('reshoring'). Uiteraard blijft er in de economie van morgen ook plek voor mensenwerk. In een vergrijzende samenleving zijn medisch specialisten, verpleegkundigen en fysiotherapeuten hard nodig. Ook de vrijetijdseconomie (horeca en toerisme) blijft een bron van werkgelegenheid.

Achterhoek 2030: waar wil de regio naartoe?

De Achterhoek streeft ernaar haar sterke positie op het gebied van de slimme maakindustrie ('smart industry') uit te bouwen en over te gaan naar een circulaire economie. Die ambitie vraagt om 'verbinding': tussen mens en machine, van bedrijven met talent en tussen sectoren. Ook verbinding van de regio met de rest van Nederland en het Duitse grensgebied is belangrijk.

Talent krijgt alle ruimte

Nieuw talent binden heeft bij bedrijven de hoogste prioriteit omdat de beroepsbevolking in de regio tot 2030 naar verwachting met 12% daalt. Daar komt bij dat het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs tot 2025 met 30% afneemt. Het wordt een forse opgave beroepsgerichte vmbo-opleidingen (met name in de techniek) draaiende te houden. Een mooie onderwijsinnovatie is de STERA-leerroute (Smart Technical Education Regio Achterhoek): een samenwerking tussen scholen en regionale bedrijven waarbij leerlingen enkele technische keuzevakken 'buitenschools' volgen.

In lijn hiermee wil de Achterhoek verder investeren in nieuwe vormen van onderwijs, scholing en werk. Daaronder valt ook het stimuleren van intersectorale mobiliteit (talent dat van de ene naar de andere sector overstapt), samenwerking met Duitsland, bij- en omscholing van het zittende personeel en meer banen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Wat geldt voor de industrie, geldt ook voor de zorg en de landbouw: voor talent is in de Achterhoek alle ruimte.

Het is logisch dat jongeren de Achterhoek verlaten om te gaan studeren, dat heb ik zelf ook gedaan. Het is goed voor de persoonlijk ontwikkeling en het verbreedt je wereld. We moeten daarom juist de verbinding met deze jongeren houden en hun de mooie banen laten zien die we hier hebben. De boer op dus! Jelle Hegeman, WBC Bouwgroep Winterswijk

Achterhoek 2018: hoe staat de regio ervoor?

Achterhoekers die werken in het bedrijfsleven verdienen hun brood vooral in de (maak) industrie, bouwnijverheid, transport/logistiek en de agrofood-sector. De basis van deze 'stuwende' en meestal innovatieve bedrijvigheid bestaat uit familiebedrijven in het MKB, vaak wereldwijd actief. Daarnaast zijn detailhandel, zorg en onderwijs belangrijke werkgevers.

SmartHub Achterhoek

De Achterhoek heeft een krappe arbeidsmarkt. Vooral in de maakindustrie is het tekort aan gekwalificeerd talent een groeiend probleem. Bedrijven hebben continu meer werk dan mensen. Voor softwareontwikkelaars, procesingenieurs en storingsmonteurs liggen de banen voor het oprapen.

Onder de naam 'SmartHub Achterhoek' hebben ruim tachtig ondernemers, overheden en maatschappelijke organisaties daarom de handen ineen geslagen: zij promoten de Achterhoek als dé stage- en afstudeerregio van ons land. Een originele manier om jong, hoogopgeleid talent aan te trekken en voor startersfuncties te interesseren. Maar ook mbo-studenten in de techniek zijn gewild. Het bedrijfsleven werkt daarom nauw samen met het Graafschap College.

Sowieso is samenwerking het toverwoord voor de Achterhoekse economie. Dat zien we overal terug. Voorbeelden zijn de Innovatiehubs ('leerkringen' waarin studenten aan de slag gaan met vragen van regionale bedrijven), de Smart Bending Factory (een 'proeffabriek' waarin staalbedrijven met het onderwijs de toekomst van de metaalbewerking verkennen) en het delen van 3D-metaalprinters.

Dat er allerlei verschillende technieken waren zoals het Arduino autootje, 3D printen en een programmeerbare meccanoid robot, maakte het extra leuk. Ik heb er veel van geleerd. Isa Vulink, 11 jaar.

Het in elkaar zetten van het autootje vond ik leuk, ook omdat ik het zelf kon laten rijden. Tom Vulink, 8 jaar.

Deelnemers Robotschool januari 2018 (ICER)

Megatrends: ontwikkelingen op lange termijn

Woonwensen hangen nauw samen met structurele ontwikkelingen in de wereld om ons heen, zoals klimaatverandering, flexibilisering en vergrijzing. Zeker is dat duurzaamheid voor de woningmarkt de norm wordt: we gaan energieneutraal (mogelijk zelfs aardgasloos) bouwen en bestaande huizen maken we energiezuiniger. Zo komt een CO2-neutrale Achterhoek een stap dichterbij.

Flexibel wonen in alle soorten en maten

Het wordt minder vanzelfsprekend dat mensen hun hele leven op dezelfde plek wonen. Veel jongeren verlaten hun geboorteregio en trekken voor studie en werk naar de stad. Ze vinden flexibiliteit, gemak en comfort belangrijk en hechten minder waarde aan een eigen woning. Daarbij passen nieuwe woonvormen, zoals 'tiny houses' (verplaatsbare, deels zelfvoorzienende huisjes) en multifunctionele woningen (woonwerklocaties). Sommige huishoudens zoeken het in de deeleconomie. Ze voelen zich thuis in een woongemeenschap of wonen samen met andere gezinnen op een boeren erf. Maar een eigen huis met tuin blijft voor de meesten het ideaal.

Ouderen blijven graag tot op hoge leeftijd op hun vaste stek. Dat stelt eisen aan de zorgverlening, zeker in een context van teruglopende overheidsbudgetten en personeelskrapte in de zorg. Er zal veel aandacht nodig zijn voor preventieve maatregelen en nieuwe zorgconcepten. De inzet van digitale technologie is daarbij onmisbaar.

Achterhoek 2030: waar wil de regio naartoe?

De Achterhoek blijft streven naar een hoge kwaliteit van de woon- en leefomgeving. Daarbij is er veel aandacht voor behoud van het mooie landschap en levendige stads- en dorpscentra. De regio zet in op een gevarieerd en flexibel woningaanbod. Dat vraagt om een mix van huur en koop, huizen in diverse prijsklassen en ruimte voor nieuwe woonconcepten.

Verduurzamen, aanpassen, nieuwbouw en sloop

Waar mogelijk worden bestaande woningen gerenoveerd, energieneutraal gemaakt en aangepast aan de behoefte van bewoners. Soms is vervanging (sloop en vervolgens nieuwbouw) echter de beste oplossing. De tijd van grootschalige nieuwbouw in de Achterhoek is voorbij. Het gaat nu om meebewegen met de realiteit, bouwen naar behoefte en maatwerk. In de vakwereld spreekt men van 'adaptieve planning': met kleine deelprojecten in steden en kleine kernen op nieuwe ontwikkelingen inspelen met de langetermijnvisie van de regio in het achterhoofd. Op het gebied van wonen en zorg geldt het credo 'samen de inwoner centraal stellen'. Bij het verlenen van zorg aan ouderen die in hun eigen huis wonen, vormt ondersteuning vanuit de directe woonomgeving ('community') de basis. Het accent ligt op het zoveel mogelijk voorkomen van gezondheidsproblemen en ziekte. Voorkomen is immers beter dan genezen.

We willen inwoners van de Achterhoek, jong en oud, ondersteunen op het gebied van welzijn en zorg, waarbij ze zelfstandig keuzes kunnen blijven maken. Dat vraagt om een nieuwe aanpak, door mensen onderling 'slim' te verbinden. Digitale hulpmiddelen zijn daarbij van groot belang. Beatrijs van Riessen, Raad van Bestuur Estinea

In Beltrum hebben we gemerkt dat het goed is om als jongeren samen met de oudere inwoners om de tafel te gaan. Hierdoor zijn ieders wensen uitgesproken. Het bleek dat de ouderen graag verhuizen naar een geschiktere woning; dit zorgt tegelijkertijd voor kansen voor de jongeren in onze kern. Het mes snijdt dan aan twee kanten. Lissa Pope, Raad van Overleg jongeren Beltrum

Achterhoek 2018: hoe staat de regio ervoor?

De Achterhoek telt bijna 263.000 inwoners en circa 115.500 woningen. De woningvoorraad bestaat voor 70% uit koop en 30% uit huur. Ruim 40% van de huizen is gebouwd vóór 1970. In de regionale woningmarkt is er een kwalitatieve mismatch van vraag en aanbod: de beschikbare woningen voldoen lang niet altijd aan de woonwensen van bepaalde groepen.

Samen werken aan slimme woonoplossingen

Jongeren die graag in een kleine kern wonen, vinden daar vaak geen geschikte woning. In Beltrum zijn oudere en jongere inwoners daarom met elkaar in gesprek gegaan om doorstroming in het dorp te bevorderen. In Harreveld hebben jongeren de sloop van een fabriekspand aangegrepen om door middel van Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO) hun woondroom te realiseren. In de Achterhoek zien we ook tijdelijke en flexibele woonoplossingen ontstaan. Zo bouwen Vivax Housing en S-Cargoo 'losgoed' in plaats van 'vastgoed'. Ook woningaanpassingen op het gebied van energie en zorg zijn in opkomst. Gemeenten bieden leningen aan, waarmee mensen hun huis duurzamer of levensloopbestendig kunnen maken. Dat laatste is nodig in verband met de vergrijzing. Veel mensen willen zo lang mogelijk thuis wonen, maar voelen niet de urgentie daarin te investeren. Een 'blijverslening' werkt als een prikkel, terwijl de aanpassingen waardebepaald van de woning garanderen.

Uitdagingen: waar moet de regio op inzetten?

1 Rode loper-aanpak voor talent

De Achterhoek is niet de enige regio die concurreert om talent. Economie en innovatie zijn vaak niet het eerste waar mensen aan denken bij de Achterhoek. Om young professionals te trekken en te binden, is het nodig met ze in gesprek te gaan. De boodschap: in de Achterhoek vind je uitdagend werk, een goede werk-leefbalans en de menselijke maat.

2 Techniekonderwijs stimuleren

Techniekdagen, Technasia en Bëtagen... Er wordt al het nodige ondernomen om jonge Achterhoeker(t)jes vaker voor een techniekopleiding te laten kiezen. Aandacht daarvoor blijft belangrijk, zeker met het oog op de prognoses dat het aantal leerlingen in het regionale voortgezet onderwijs de komende jaren blijft dalen.

3 Nieuwe vormen van leren

Kennis gaat steeds minder lang mee, terwijl werknemers langer moeten doorwerken voordat ze met pensioen gaan. Dat vraagt om levenslang leren: werk-leertrajecten, korte opleidingen en om- en bijscholing. Hoe gaan werkgevers dat organiseren? Gerichtte ondersteuning en samenwerking met Duitsland zou een positieve bijdrage kunnen leveren.

4 Verder kijken dan techniek

Voor de toekomst van de Achterhoekse economie zijn ook andere sectoren dan de maakindustrie van belang. Alle vraagstukken op de regionale arbeidsmarkt verdienen aandacht. Denk aan het creëren van banen voor langdurig werklozen en het vergroten van de instroom in zorg- en welzijnsopleidingen.

Uitdagingen: waar moet de regio op inzetten?

1 Kwaliteit van de leefomgeving

De Achterhoek staat bekend als een aantrekkelijk woongebied. Het kleinschalige en groene landschap en de karakteristieke dorpen en steden leveren een grote bijdrage aan het woongenot. Dat is iets om te koesteren, zeker nu bij steeds meer mensen de kwaliteit van hun leefomgeving gebied? De Achterhoek is een proeftuin voor nieuwe woonconcepten.

2 Nieuwe woonconcepten uittesten

Juist in een regio waar het accent ligt op de bestaande woningen, zijn er volop kansen voor creativiteit en innovatie. Hoe kunnen we een leegstaand gebouw omvormen tot (starters)woningen? Welke mogelijkheden zijn er voor 'erfdelen' in het landelijk gebied? De Achterhoek is een proeftuin voor nieuwe woonconcepten.

3 Woningaanpassingen stimuleren

Energie transitie en vergrijzing zijn van blijvende invloed op de woningmarkt. Woningen moeten energieneutraal en levensloopbestendig worden, maar veel bewoners voelen geen urgentie om hun huis aan te passen. Het investeren in financiële of praktische ondersteuning hierbij is essentieel.

4 Zorg in de directe woonomgeving

Steeds meer oudere Achterhoekers zullen thuiszorg nodig hebben. Bij die zorgverlening stellen we de inwoner centraal. Dat vraagt ook wat van de 'community': de wijk of het dorp waar mensen wonen. Er valt nog veel te leren en experimenteren met zorg in de directe woonomgeving en innovatie in de zorg.

Amsterdam 119km

Enschede 24km

Achterhoek Smart, Samen & Circulair

De Talenten
tuin

Erfdelen

Museum MORE

Community

Smart farming

Tijdelijke
woonvormen

Collectief Particulier Opdrachtgeverschap

BMV Mariëvelde

Solarpark

Smarthub

StadsHub

ZWARTE
CROSS

Beatrix Gezondheidspark

3D Metaal Printen

Smart Business Centre

Fachhochschule
Bocholt 19km
Düsseldorf 93 km

Arnhem 25 km
Nijmegen 38km

Megatrends: ontwikkelingen op lange termijn

Zonder vervoer staan regio's letterlijk en figuurlijk stil. Door de groei van de economie, vrije tijd en internethandel wordt het drukker op de weg. Bovendien leidt de verstedelijking ertoe dat mensen in dorpen en het buitengebied meer moeten reizen voor werk, onderwijs en voorzieningen.

Elektrisch, zelfrijdend, vraaggestuurd

Hoe verplaatsen we ons in de toekomst van A naar B? Per zelfrijdende auto wellicht! Toch duurt het nog jaren voordat autonoom vervoer het straatbeeld bepaalt. Wel zijn technologische ontwikkeling en duurzaamheid in de mobiliteitswereld niet meer weg te denken. Elektrische auto's hebben de toekomst, net zoals voertuigdelen (denk aan de dorpsauto en deelfiets) en vraaggestuurd vervoer op maat. In 2030 behoort het automatiseren van een buslijn die elk uur een vaste route rijdt tot het verleden. Met slimme digitale technologie geef je aan waar je zit, waar je naartoe wilt en een voertuig haalt je op. Dienstverlening op afroep: 'Mobility as a Service' (MaaS).

Maar eerst moet er nog het nodige gebeuren op het gebied van energie, infrastructuur en ons gedrag. Benzine raakt uit, elektrisch rijden is in, auto's op waterstof komen eraan. Energieopwekkende wegen kunnen laadpalen overbodig maken. En de belangrijkste uitdaging zijn wijzelf: zijn we bereid onze auto vaker te laten staan?

We kunnen zoveel meer doen om het vervoer in de Achterhoek slimmer te maken. Door het verzamelen van vervoerswensen van de doelgroepen, gecombineerd met de data uit de vervoerssystemen, kunnen we de bereikbaarheid van bijvoorbeeld voorzieningen enorm vergroten. Heel belangrijk voor de leefbaarheid in de Achterhoek! Jurgen Rutgers, BeSite Aalten

We hebben 'gewoon' het vervoer van en naar zorginstellingen in kaart gebracht en aan elkaar gekoppeld. Vervolgens pluk ik de vrijwilligers letterlijk van de straat. We doen het voor de enorme glimlach die we ervoor terugkrijgen. Benno Vogelsang, coördinator vrijwillige vervoersdienst Winterswijk

Achterhoek 2030: waar wil de regio naartoe?

De Achterhoek wil vooroplopen in slimme en sociale mobiliteit. Dankzij het grote buitengebied is de regio een interessante proeftuin voor het testen van nieuwe vormen van vervoer. Vraaggestuurde oplossingen zorgen ervoor dat alle inwoners snel en veilig op hun bestemming komen, of ze nu naar school moeten, op familiebezoek of naar het ziekenhuis.

'U vraagt, wij rijden'

Qua infrastructuur zet de Achterhoek in op slimme wegen die zijn uitgerust met de modernste technologische snufjes. Denk aan sensoren die het weggedrag meten en data genereren ten dienste van gezondheid, veiligheid en duurzaamheid. Naast infrastructuur is toegankelijke 'infostructuur' van belang. Bij het ontwikkelen en beheren daarvan spelen gemeenten de rol van aanjager en regisseur. Daardoor kan het 'Mobility as a Service'-concept als een soort 'marktplaats voor mobiliteit' fungeren. Reizigers kunnen via hun smartphone zelf de beste vervoersoplossing kiezen, plannen en daarvoor meteen betalen, of het nu gaat om een rit per huurauto, deelfiets of bus.

Zeker voor kwetsbare ouderen is mobiliteit van invloed op de kwaliteit van leven. Vraaggestuurd vervoer vereist samenwerking: bewoners, ondernemers en vrijwilligers bepalen samen wat in welk geval de beste mobiliteitsoplossing is. Alles is erop gericht om 'vervoersarmoede' (gebrek aan toegang tot vervoer met bijvoorbeeld eenzaamheid als gevolg) te voorkomen.

Achterhoek 2018: hoe staat de regio ervoor?

De Achterhoek heeft veel contact met de rest van Oost-Nederland. Een kwart van de inwoners werkt buiten de regio, vooral in Arnhem-Nijmegen, de Stedendriehoek en Twente. Ook voor ondernemers is een goede bereikbaarheid en acceptabele reistijd via de weg en het spoor een randvoorwaarde. Daarnaast wordt binnen de Achterhoek de 'fijnmazige' bereikbaarheid belangrijker.

KERNnet en FLEXnet

Achterhoekse hoofdaders zijn de A12 en A18/N18. Daarnaast zijn de routes naar de A15 en A1 cruciaal. De N18 wordt al volop verbeterd, maar er is meer nodig, waaronder de aansluiting op de A12. Niet alleen de auto is een populair vervoermiddel, ook de e-bike is in opkomst. De ruggengraat van het openbaar vervoer in de Achterhoek bestaat uit de spoorlijnen Winterswijk-Arnhem en Winterswijk-Zutphen(-Apeldoorn) en de buslijn Doetinchem-Enschede. Om deze ruggengraat (ook wel 'KERNnet' genoemd) robuust en betrouwbaar te maken, is druk gelobbyd. Met resultaat, want aan verbeteringen wordt gewerkt, zoals dubbelspoor bij Wehl en tussen Zevenaar en Didam en een onderzoek naar verdere spoorverdubbeling tussen Didam en Doetinchem.

Momenteel is in de Achterhoek ook het 'FLEXnet' volop in ontwikkeling. Het betreft toekomstgerichte initiatieven van onderop die de fijnmazige bereikbaarheid van de Achterhoek vergroten. Voorbeelden zijn vervoerscentrale ZOOV (regiotaxivervoer nieuwe stijl), busvervoer door vrijwilligers in Winterswijk en burgerinitiatieven zoals de vervoersservice per electrocar in Aalten.

Megatrends: ontwikkelingen op lange termijn

Het klimaat verandert, de wereldbevolking blijft groeien en de aarde raakt uitgeput. De cijfers zijn alarmerend: wereldwijd wordt een derde van al het voedsel verspild, terwijl de helft van alle landbouwgrond opgaat aan de productie van veevoer. Willen we de aarde voor onze kinderen en kleinkinderen leefbaar houden, dan vraagt dat om een omslag in denken en doen.

Duurzame energie, kringlooplandbouw, smart farming

Tegen deze achtergrond zal de aandacht voor duurzaamheid de komende decennia sterk toenemen. We stappen massaal over op klimaatvriendelijke manieren van energie-opwekking, thuis, in bedrijven en op de weg. Net zoals digitaal wordt energieneutraal 'het nieuwe normaal'. En we krijgen te maken met een voedseltransitie: waarschijnlijk komen er steeds meer vleesvervangers op ons bord te liggen, van insectenhamburgers tot algenpuddinkjes. Ook in de agrarische sector zal het nodige veranderen: de toekomst is aan 'kringlooplandbouw', waarin boeren de in- en uitstroom van hulpbronnen (voer, melk, mest, energie) binnen het bedrijf in balans proberen te houden. Slimme technologie helpt hen daarbij, zoals sensoren, robots en andere vormen van 'smart farming'. Omdat de urgentie door klimaatverandering groter wordt, zullen bedrijven volop in deze transitie investeren, overheden strenger worden en inwoners milieubewuster. Langzamerhand ontstaat er een 'circulaire economie' waarin afval niet meer bestaat en we alle producten hergebruiken.

De Achterhoekse agrosector is een lichtend voorbeeld op het gebied van de circulaire economie. Niet zo gek, want in deze innovatieve regio komt de zon als eerste op. Henk Jalink, melkveehouder, bestuurder LTO Noord regio Oost en voorzitter Stuurgroep Vruchtbare Kringloop Achterhoek

Achterhoek 2030: waar wil de regio naartoe?

In 2030 wil de Achterhoek volledig energieneutraal zijn. We wekken onze energie grotendeels zelf op en hebben het verbruik fors teruggebracht. In de agro-foodsector is de kringlooplandbouw omarmd en ook in andere sectoren is steeds meer aandacht voor de circulaire economie.

Investeren in energietransitie en circulaire economie

Dit is een ambitieus toekomstbeeld waarvoor nog veel moet gebeuren. In eerste instantie is veel geld nodig, onder meer om energieprojecten in de regio van de grond te trekken en aan te jagen. Om de Achterhoek energieneutraal te maken, verwacht men dat er zo'n vier miljard euro op tafel moet komen.

Om dat bedrag bij elkaar te krijgen, is samenwerking tussen marktpartijen, gemeenten, provincie en Rijk cruciaal. De investering zal zich de komende decennia zeker terugverdienen. We zullen namelijk zien dat energietransitie en circulaire economie voor bedrijven een interessante markt gaan vormen, zeker als de koppeling wordt gelegd met 'smart industry'. Ook nieuwe, duurzame energiebronnen (zoals het hergebruik van warmte) en de benutting van (rest)stromen van de agrosector kunnen voor het bedrijfsleven economische kansen bieden.

Maar de grootste winst is te halen bij inwoners en ondernemers. Het blijft van groot belang hen erop te wijzen dat een investering in energiebesparing en duurzame energie uiteindelijk een lagere energierekening oplevert, of het nu gaat om isolatie, zonnepanelen, windmolens of warmtepompen.

Achterhoek 2018: hoe staat de regio ervoor?

De Achterhoek is volop bezig met energietransitie. De Achterhoekse Groene Energie Maatschappij (AGEM) is een belangrijke aanjager. AGEM levert duurzame energie voor en door de Achterhoek. Dat is ook nog eens goed voor de regionale economie, want het geld dat we aan energie uitgeven, blijft zo in de Achterhoek.

Achterhoekse agrosector aan kop

In de hele regio vinden we inspirerende voorbeelden van duurzame energievoorziening. Zo komen er steeds meer postcoderoosprojecten en energiecoöperaties: inwoners en kleine bedrijven uit een postcodegebied (zoals Vragender) die samen in zonnepanelen investeren.

Achterhoekse gemeenten hebben een VerduurSaam Energieloket dat inwoners informeert, adviseert en begeleidt bij het verduurzamen van hun woning. De Samenwerkende Industriële Kringen Achterhoek (SIKA) maakt bedrijven bewust van besparingsmogelijkheden door te zien in energiescan aan te bieden. En het pilotproject 'Zon op het Erf' kijkt naar de mogelijkheden voor grootschalige opwekking van zonne-energie op vrijkomende agrarische erven.

In de overgang naar een circulaire economie loopt de Achterhoekse agrosector voorop. Een voorbeeld is het Vruchtbare Kringloopproject, waarin melkveehouders werken aan betere bodemkwaliteit. Of neem het project Kunstmestvrije Achterhoek, bedoeld om 'groene kunstmest' te maken. Om voldoende mbo-personeel voor de sector op te leiden, werken regionale ondernemers samen met AOC Oost binnen de Kenniswerkplaats Achterhoek.

De Achterhoek staat voor een enorme uitdaging: energieneutraal in 2030. Het is nu écht zaak dat we met zijn allen de schouder onder deze ambitieuze doelstelling gaan zetten. Steun lokale initiatieven en coöperaties, want daar ligt de kracht van de Achterhoek, de samenleving ofwel het 'naoberschap'. En als we het samen doen, plukken we er ook samen de vruchten van. Dat is toch mooi man!? Thijs Hulst, AGEM (Achterhoekse Groene Energie Maatschappij)

Uitdagingen: waar moet de regio op inzetten?

1 Weg- en spoorinfrastructuur

Voor de bereikbaarheid van de Achterhoek zijn de N18 en A12 fundamenteel. Maak van de N18 daarom een toekomstgerichte 'Smart N18' en neem maatregelen om de doorstroming van het verkeer op de A12 te bevorderen. Zet daarnaast in op een hoogfrequente treindienstregeling Arnhem-Winterswijk en verken het introduceren van een sneltrein.

2 Goede 'infostructuur'

Mobiliteit is meer dan weg- en spoorinfrastructuur. Om vervoer slimmer en goedkoper te kunnen regelen, komt het ook steeds meer aan op het koppelen van grote hoeveelheden data van gebruikers. Bij het ontwikkelen van 'infostructuur' voor vraag en aanbod van vervoer op afroep kunnen gemeenten het voortouw nemen.

3 Samenhang tussen losse projecten

In de hele Achterhoek vinden we experimenten, pilots en projecten op het gebied van fijnmazige mobiliteit, zoals deelfietsen en dorpsauto's. Meer samenhang tussen losstaande initiatieven is belangrijk, evenals inzicht in de gevolgen van dergelijke alternatieve vervoersconcepten voor stads- en dorpscentra (denk aan het parkeerbeleid).

4 Het gaat om mensen

Mobiliteit is vanouds een 'hard' thema met een nadruk op fysieke en technische maatregelen, zoals asfalt en apps. In veel dorpen is mobiliteit echter een sociaal vraagstuk. Daar is het een onderdeel van de leefbaarheid, zeker voor kwetsbare ouderen. Wat is hun mobiliteitsbehoefte? En kunnen zij omgaan met al die digitale oplossingen?

Uitdagingen: waar moet de regio op inzetten?

1 Bewustwording en samenwerking

Het blijft nodig inwoners en ondernemers bewuster te maken van het belang van duurzame consumptie en duurzaam energiegebruik, energiebesparing en de mogelijkheden hierin samen te investeren. Dat zorgt voor minder verspilling, minder kosten en een beter milieu – beter voor ons én voor de generaties na ons.

2 Ruimte voor innovatie en pioniers

Duurzame energie omvat meer dan zonnepanelen, windmolens en biomassa. De Achterhoek heeft diverse innovatieve ondernemers die verder kijken en bijvoorbeeld bezig zijn met energieopslag, energie op basis van warmte en de koppeling van energie aan digitale technologie. Geef deze regionale pioniers de ruimte.

3 Naar een circulaire economie

De Achterhoek is goed bezig met het stimuleren van energietransitie bij inwoners en bedrijven. Met een mix aan projecten worden zichtbare resultaten geboekt. Deze aanpak is ook nuttig voor de overgang naar een circulaire economie. In die transitie is er nog veel winst te behalen.

4 Kruisbestuiving met de industrie

In de landbouw, vanouds een sterke sector in de Achterhoek, ligt veel potentieel voor energietransitie en circulaire economie. Ook hier vinden we tal van 'verborgen kampioenen' die (inter)nationaal vooroplopen. Koppeling van die agrarische bedrijven aan de Achterhoekse maakindustrie levert ongetwijfeld kruisbestuiving op.

Hoe verder op weg naar 2030? Smart, samen en circulair!

De resultaten van de Achterhoekse ToekomstToer zijn een mooi vertrekpunt om samen verder te bouwen aan de regio van morgen. Economie & talent, Wonen & zorg, Mobiliteit & vervoer en Energie & agro ... het zijn vier thema's die we niet los van elkaar kunnen zien. Zo hangt duurzaam wonen nauw samen met de ambitie van een energie-neutrale Achterhoek, terwijl het aantrekken en binden van talent vraagt om een optimale bereikbaarheid. En de Achterhoekse toekomstprincipes (smart, samen en circulair) spelen bij alle thema's een sleutelrol. De toekomstthema's zijn niet zomaar uit de hoge hoed getoverd. Ze zijn gebaseerd op onderzoeken in de regio, structurele ontwikkelingen in de wereld om ons heen, erva-

ringen met lopende projecten en ideeën en wensen van actieve en betrokken Achterhoekers. Tijdens de acht toekomstreizen bleek dat iedereen deze thema's herkent en belangrijk vindt, niet alleen onze inwoners, maar ook Achterhoekse bedrijven, gemeenten en maatschappelijke organisaties.

Samen zetten we de schouders eronder om de regionale toekomst vorm te geven, nog meer dan in het verleden. Overheid, ondernemers en maatschappelijke organisaties willen hun samenwerking intensiveren. Maar het belangrijkste is en blijft de energie bij inwoners om nieuwe initiatieven van de grond te trekken. Van die kracht moet de Achterhoek het hebben – vroeger, nu en straks.

Achterhoekse Toekomstparels

StadsHub Hotel Achterhoek

Een supermodern, 'chill' jongerenverblijf. 'The place to be' voor kort of langer wonen, pal naast het station van Doetinchem. Met dit eigentijdse concept willen we jong talent trekken, binden & boeien! SmartHub Achterhoek: dé stage- en afstudeerregio van Nederland.

Beatrix Gezondheidspark

Een medisch cluster in een groene omgeving, waar behandeling en verzorging, cure en care elkaar versterken. Een (ver)zorggemeenschap van gespecialiseerde behandelings-

gen in combinatie met verblijf, revalidatie, wellness, sport, ontspanning en recreatie. Niet alleen voor Achterhoekers, maar voor alle mensen die in een mooi landschap en in alle rust willen werken aan herstel.

Zorg- en energiecoöperaties

Er zijn al de nodige voorbeelden van zorg- en energiecoöperaties in de Achterhoek. Denk aan de Brede Maatschappelijke Voorziening in Mariënveld en de postcoderoos-projecten voor zonne-energie. Het werkt aanstekelijk, want steeds meer dorpen regelen hun zorg en energie zelf. Die zelfred-

zaamheid is een Achterhoekse succesfactor, ook voor de instandhouding van voorzieningen.

Smart Business Centre

Dé locatie in Oost-Nederland waar ondernemers, studenten en docenten gezamenlijk werken aan het op een laagdrempelige wijze toepassen van smart industry-oplossingen in de (maak)industrie en dienstverlening. Een plek waar je met eigen ogen kan zien dat de Achterhoek hierin vooroploopt – en dat dit een co-productie is van bedrijven en onderwijsinstellingen.

Meer weten over de Achterhoekse toekomst?

Er is veel onderzoek gedaan naar de Achterhoek en de kansen en uitdagingen voor de toekomst. We noemen het Achterhoeks Woonwensen- en Leefbaarheidsonderzoek, waaraan bijna 12.000 inwoners hebben meegedaan. Maar ook de Transitieatlas Beroepsonderwijs over de noodzaak van voldoende en gekwalificeerde arbeidskrachten biedt veel informatie. Dat geldt tevens voor het plan van aanpak voor omgang met leegstand in de Achterhoek. De documenten zijn te vinden op www.achterhoek2020.nl Van alle reizen in het kader van de Achterhoekse ToekomstToer is een videoverslag gemaakt. Kijk op www.achterhoek2020.nl/toekomsttoer/

“Een sterke Achterhoek, dat doen we samen!” Mark Boumans, voorzitter Regio Achterhoek

“Een moderne maatschappij is een netwerksamenleving. Zo logisch als wat, want we staan via sociale media, techniek en ICT steeds meer met elkaar in verbinding. Dat geldt niet alleen voor u en mij met onze smartphone waarmee we dagelijks appen met familie, vrienden en collega's. Ook bedrijven wisselen continu gegevens uit om optimaal te kunnen produceren. Zorgorganisaties, woningcorporaties, onderwijsinstellingen en gemeenten communiceren intensief met elkaar en met inwoners, klanten en opdrachtgevers. En er zijn digitale communicatietechnieken om passagiers op afroep te laten reizen. Dat is prachtig, want op die manier kunnen we 'maatwerk' bieden voor alle dagelijkse vragen en behoeften. Wist u dat we in de Achterhoek rolstoelen exact op maat maken? Gebruikers zijn er dolgelukkig mee. En dat is maar een van de voorbeelden van alles wat al 'op maat'

kan. Wat denkt u van wonen op maat, zorg op maat, onderwijs op maat, vervoer op maat? Het mooie daaraan vind ik dat heel veel mensen in hun beroep dus dagelijks nadenken over wat andere mensen zou kunnen helpen: hoe het leven handiger,

comfortabeler, schoner, goedkoper, met minder tijdverlies en ook heel belangrijk: met minder afval kan. En dat allemaal dankzij samenwerken: elkaar informeren, denken vanuit 'wat heeft de ander nodig' en daar vervolgens een lijst op verzinnen.

Zoals u vast wel weet, werken Achterhoekers al honderden jaren op die manier: slimme oplossingen bedenken samen met de 'naobers'. Daar waren ze op aangewezen in tijden dat ze het letterlijk alleen moesten rooien in deze streek. Met weinig middelen en weinig hulp van buitenaf. We hebben gelukkig de afgelopen tien jaar gemerkt dat provincie Gelderland en het Rijk ons zien als een krachtige regio waarin zij willen investeren. Een samenwerking die we koesteren.

Waar ik mij samen met heel veel betrokkenen al enige tijd sterk voor maak, is een Achterhoek die ook de krachten van bedrijfsleven, onderwijs, maatschappelijke organisaties en gemeenten sterker bundelt. We zijn daarmee al een flink eind in de goede richting. Inwoners van de Achterhoek hebben hierover straks – via hun volksvertegenwoordigers in de gemeenteraden – uiteraard het laatste woord.”

Colofon

Uitgave van Achterhoek2020, maart 2018
Tekst: Stichting Stad en Regio Eindhoven
Eindredactie: Regio Achterhoek/Achterhoek2020
Visualisaties: Frank Los Visueel faciliteren
Foto's: Jorieke Philippi, Madelon Tijdink, Henk van Raaij, Nextbike, Solarpark de Kwekerij
Vormgeving: Frans Hesselink
Ontwerpbureau bno
Oplage: 138.600